

Софиянци-спомощници сж отбелязани въ 30 български книги, отъ 1837 г. до 1874 г. Предплатили сж за повече отъ 1200 екземпляра. Трѣбва да се отбележи още, че не всички спомощници сж живѣли въ София, а сжщо тѣзи, които сж се намирали въ София, не винаги сж произхождали отъ тоя градъ. Твърде често е посочвано родното мѣсто на спомощника. Така за книгата „Венець Асбучни“ (1863 г.) сж записани доста лица отъ околнитѣ селища. За книгата „Ракійска Чума“ (1873) сж предплатили 8 ученици отъ софийското училище, произхождащи обаче отъ близкитѣ села. За „Исторія Българска“ на Г. Кръстовичъ (1869 г.) сж се записали лица отъ Коприщица, Берковица, Горна Джумая и другаде, които по това време сж живѣли въ София. При тия случаи ясно личи значението на София като културно срѣдище, особено за околнитѣ селища и манастири. Това се потвърждава и отъ начина, по който сж събирани спомощницитѣ. Обикновено съ тая задача се е натоварвало лице, познато на автора или издателя. То е правѣло необходимата агитация за книгата, записвало е имената, прибиращо и препращало сумитѣ. Тия лица, отговарящи на днешнитѣ настоятели, при нѣкои книги сж отбелязани. Така, настоятель на книгата „Търговско ръководство“ (1858 г.) е билъ учителъ Сотиръ Андреевъ; на „Исторія Българска“ отъ Г. Кръстовичъ (1869 г.) — В. Груевъ; на „Научна священническа книга“ (1874 г.) — икономъ попъ Тодоръ Митовъ; на „Златный изворъ“ (1870 г.) и „Додатъци на Златния Изворъ“ — х. Андонъ Станковъ. Последниятъ събралъ спомощници не само отъ София, но и отъ Радомиръ. Понѣкога тая работа сж вършили професионални книжари.

Често пжти до името се отбелязватъ професията и общественото положение на спомощника. Това прави още по-ценни тия списъци, защото ни дава възможность да заключаваме, отъ какви читатели се чете книгата, кой подкрепя развитието на литературата и културата. Това е единъ твърде интересенъ въпросъ, на който у насъ до сега почти не е обръщано внимание. Историята на литературата се занимава не само съ авторитѣ и тѣхнитѣ произведения, но сжщо и съ консуматоритѣ на тия произведения, съ читателитѣ, които играятъ важна роля въ сѣдбата на литературата. Списъцитѣ на спомощницитѣ въ това отношение представляватъ цененъ материалъ, който не винаги може да има абсолютна стойность, но извънредно много улеснява литературния историкъ. Професията и общественото положение на софиянцитѣ спомощници се посочватъ доста често. Срѣщаме търговци, занаятчии, земедѣлци, учители, свещеници, монаси и т. н. Така, при книгата „Исторія на великій Александра Македонца“ (1844) сж отбелязани: Георгі Коцевъ терзи, Георгій Станковъ ткачъ, Ѳеодоръ П. ахтаръ, Панчо Аѳанасовъ механѣи, Ніколай П. Панчовъ аб[аджи], Димитръ Ніколаевъ бакалъ и т. н. Сжщо срѣщаме и при други книги. Отъ по-виднитѣ софиянци често се сочатъ имената на х. Мано Стояновъ, Д. Трайковичъ, Н. и Д. Коцеви, Заф. Димитровъ; на учителитѣ Зах. Круша, Манолъ Лазаровъ, С. Филаретовъ, Хр. П. Ковачевъ и др. Понѣкога се срѣщатъ и жени: Евдокия Стоилова, Евгения х. Мановица, Търсинка Д. Трайковица, Йорд. Филаретова, Еленка Н. Десова и т. н. Голѣмъ брой спомощници сж ученици отъ софийскитѣ училища.